

dels Ss XIV-XV; p. ex en una carta reial de 1408: «vos pregam --- que nos trametats lo dit libre, *si doncs* prestament no devíets venir ací» (Rubió, *Docs Cult. Cat M-E* VIII) Fabra li dedica una Conversa Filològica, preconitzant-la com a substitut de l'acastellanat a *no ser que* Seguia en bon ús cap a 1600, com veiem en la correspondència municipal Barcelona-Perpinyà: «crehem ha de tornar, no obstant sobrevinga lo ivern, per tenir --- la provisió dels bastiments per al exèrcit per via de la mar: *si doncs* per medi de galeres *no se li feya impediment*» a. 1597 (RLR LX, 57)

N'hi havia variants on les partícules es combinen diversament o se n'hi intercalen d'altres, amb mostres d'una gran flexibilitat que la fa còmodament utilitzable: «los tals que moriran se auran de vestir se'n prenguen de la sglésia, *si ja dons no* 'n tindran de llurs propis», crònica eivissenca de 1553 (Macabich, *Sta Ma la Mayor Cr*, 31); el cavaller s'excusa negant la imputació «*si no fo doncs* en durment», Reixac (Q, 99.30=*se ce ne fu en dormant* orig. fr.); pel mateix text veiem com, havent-hi *ésser*, també es podia prescindir del *doncs*, sense canviar gaire el valor: «no ych fóra yo vengut gamés *si* ela *no fos* qui m'ic menà» (150 9) És sabut que *si doncs* era també occità trobador, V-ne exs. de P. d'Alvernhe, Sordel i *Leys d'Amors* en Appel, *Chr*, 80 72, 113.74 i 124 14, 60.

Si fa no fa, que també s'ha dit molt *si fa o no fa* Ruyra va escriure sobre això un eloquent petit assaig (1913) que convé llegir directament (O. C., 823-4), perquè hi pren un interessant punt de vista estilístic de poètica i de psicologia popular, que no es pot extractar, n'extrec, però, algunes frases: «*Si fa no fa* Aquesta frase i altres de la mateixa faisó, tals com 'si cau no cau, si és no és, si surt no surt' etc, molts d'escriptors --- les modifiquen introduint una partícula disjuntiva entremig dels dos verbs contradictoris --- sonen en boca dels ingenus --- com acabem d'escriure-les --- la lògica no és regla suprema del llenguatge --- sentim el conflicte viu, la sotragada d'aquelles idees en pugna, i ens les dóna en dos verbs oposats, que no separa amb cap partícula gramatical --- l'eloquència de la frase estreta en la propinquitat dels dos verbs contradictoris --- si preguntem a un ingenu si dues coses tenen una mateixa mida i ell ho dubta --- tan aviat li sembla que sí com que no, ens respondrà *si fa no fa*: amb aquesta frase expressa el conflicte de motius --- la locució 'si és no és', p. ex, és ben castellana --- en Cervantes --- Un pagès de Palafolls --- va dir ---: «Té la cort --- freda com una congesta; els animals --- van llevant caient, llevant caient, fins que es moren ---»

Observo, però, que almenys pel que fa a Bna, l'atribució a la classe dels «ingenus» no és exacta: recordo que, fins als anys 1920-30, jo no vaig dir-ho (ni quasi sentir-ho) més que en la variant *si fa o no fa*, ben cert que jo era llavors dels «ingenus» i ho sentia així a la major part dels ingenus tan poc o més vells que jo, a la ciutat i a les comarques veïnes, tampoc no era home esclau de la lògica el meu pare, i sí ben reverent de la tradició lingüística, i ell ho deia i escrivia

així, com molts dels seus: «*si fa o no fa* totes les llengües romàniques es formen alhora ---» (article *La Ll Cat*, en «El Poble Cat», 1 1-1916) L'oposició entre l'ús espontani i el preconitzat pels raonadors venia d'abans de Ruyra Verdager seguia aquell en l'original del volum «Pàtria» havia posat «*si fa o no fa*, tot és hù» (*Los Vigatans*, estr. 23, v 4), i Balari li recomana que ho corregeixi: «és vulgar ---diu---, cal sense la *o*, puix aixís expressa la idea d'aproximació, y ab la *o* és idea alternativa he llegit en Eiximenis *toch no toch*» (*Epist Verd* VI, 224)

Convé fer la reserva que la introducció d'aquesta *o* no deu ser deguda a cap pruit de lògica, ni potser la supressió és per recerca de l'afectivitat que tan bé defensa Ruyra, deu ser més complexa: crec que aquí actuen alhora, interpenetrant-se i en tots dos sentits, afectivitat i lògica, i que la ingenuïtat, o si es vol espontaneïtat, obrà tant o més en el sentit contrari. L'advocació de Ruyra era, però, tan eloquent, plena de bon sentit i ben recolzada en bons paral·lels, que ens va moure a tots, i recordo que des d'aquell decenni els millors escriptors descartaren la *o* (el *DFa* no la hi posa) i també ho vaig fer jo (en aquests termes la recomanava en *LleuresC*, 76), sense haver-hi rumiat gaire: ja poc em recordo de quan ho feia de l'altra manera Quedi així, mentre no signifiqui proscriure gens l'altra alternativa, que totes dues són ben defensables.

La forma, però, com es creà la locució *si fa no fa* no és pas evident, vull dir en certa manera «l'etimologia» de tota ella, i en particular del *si* que hi entra. Es tracta d'una situació tan aproximada a la realitat que es fa difícil de dir si sí és o no n'és l'expressió exacta: llavors el *si* inicial de la frase hauria de ser el *si* provinent de *SIC* i no pas el *si* condicional, amb el *fer* actuant de verb «vicari»: «*si* que ho és, no que no ho és» ---¿Aquesta balança dóna el bon pes? ---*Si fa, no fa*. ». No perdem de vista que sovint ha passat mentalment la llengua d'un *si* (*SIC*) a l'altre, o hi ha fluctuat com fent-ne una síntesi Per aclarir les idees reparem en els exs que aplega el *DAG* a la fi del § 4 de l'article *si*, recordem la polèmica AAlonso-LSpitzer sobre la frase del *Cid* «qué buen cavallero *si* oviesse buen señor»: és *SIC* deia aquell, *si* deia l'altre, i segurament hi havia més o menys de cert en totes dues coses

Pensem un poc en aquell *si* de la nostra cançó popular, sense antecedent: «*Si* n'eren tres tambors ---», «*Si* n'hi havia una zineteta ---»: per mi no hi ha dubte que començà essent *si* (aixís és que era ---) i, desgastant-se, el poble acabà per pendre-ho per un estrany i il·lògic *si* condicional. També hi cabria pendre-ho com una interrogació disjuntiva en l'origen (després desgastada i fossilificada) «*Si* fa? o. no fa?». En fi, no nego que també es podria concebre com una èlisi amb el *si* subordinatiu (al. *ob* etc.): '(no sabia dir) *si fa o no fa*'. I reparem que llavors, si bé tornem a *si*, com crec que ho pensava Ruyra, en canvi hauríem de pendre la forma que a ell no li agradava com la primària, i l'altra com introduïda per l'afectivitat. Qui sap si col-